

לספר כדי לחיות

במסגרת פרויקט ייחודי של תיאטרון "עדות - לספר כדי לחיות", השתתפו בני נוער יחד עם ניצולי שואה ממודיעין בתהליך שבסיומו לקחו חלק בהצגה המבוססת על סיפורי הניצולים. קצת לפני החזרה הגנרלית סיפרו הניצולים והתלמידים על התהליך שעברו. לזכור ובטח לא לשכוח

את תיאטרון "עדות" הקימו עירית ועזרא ב-1999 ולמודיעין הגיעו לפני שנה והחלו את העבודה עם ניצולי השואה והתלמידי דים אחרי שמנהל חינוך בעירייה המליץ להם על תלמידי כיתה ט של בית הספר הדמוקרטי. "העבודה החלה בסוף שנת הלימודים הקודמת ונמשכת כבר שנה", מסביר עזרא דגן. "אנחנו מפגישים ניצולי שואה עם הדור השלישי והשני שהוא מאוד טעון ונושא 'חבילה' רצינית של ילדות לא קלה. במודיעין, המפגש נוצר בין הדור הראשון לדור השלישי, כאשר החלק המרכזי במפגשים היה מתן העדות".

תוך כדי השיחה עזרא נותן הנחיות לשחקנים הצעירים, עונה על שאלות הניצולים ונדרמה שהכל בשליטה. "אנחנו לא מבקשים את הסיפור הקשה ביותר, הם מספרים את מה שהם יכולים. עברנו עם תשעה ניצולי שואה, כלומר מובי אים תשעה סיפורים אותם משחקים תלמידי 'הדמוקרטי' שעברו הכשרה, הם מעולם לא עמדו על הבמה". לדעת דגן, ישנה דילמה לא פשוטה בעבודה עם המבוגרים ובני

ההצגה שהתקיימה ב"עינן" ביום רביעי שעבר היא פרי יוזמתם של עירית ועזרא דגן, המוכר לכם מ"רשימת שינדלר", אבל לא רק. השניים הקימו את תיאטרון "עדות - לספר כדי לחיות". הפרויקט יצא לפועל בסיוע ושיתוף פעולה עם אשל (האגודה לתכנון ופיתוח שירותים למען הזקן), ג'וינט ישראל וועידת התביעות ובגיבוי של עיריית מודיעין.

עירית דגן היא מרפאה בהבעה ויצירה, שחקנית, מורה למשחק ובמאית תיאטרון. היא בוגרת בית הספר למשחק "בית צבי" ושיחקה בתיאטרון "הבימה" ובתיאטרון לילדים ולנוער, מנהלת הוראת תיאטרון בתוכנית "קרב" למעורבות בחינוך. עירית היא דור שני להורים ששרדו את אושוויץ ו"מחתרת הבריחה" בהונגריה וטרני סילבניה ואיבדו את כל משפחותיהם בשנה האחרונה למלחמה. עזרא, שחקן תיאטרון "הקאמרי", במאי ומורה למשחק מסוגנן ופנטומימה באוניברסיטת חיפה, גם הוא שיחק בתיאטרון "הביימה" במשך 15 שנה. חלק ממשפחתו, שש נפשות בני משפחת פינטו שחייתה בפאריס, נספו באושוויץ.

לורן סגל-כהן

צילום: אביב זמר

על הבמה, באפולולית אולם "עינן", יושבים תשעה קשישים. כל אחד בתורו מקריא את סיפור חייו ובו זמנית בני נוער משחקים את סיפורם בהצגה. הסיפורים מרגשים, לא מעט דמעות זולגות, המשחק של הילדים אמין ומשכנע. המעמד מצמרר. הקשישים - ניצולי שואה תושבי מודיעין. הילדים - תלמידי בית הספר הדמוקרטי ע"ש נרב בעיר.

דור ראשון ודור שלישי

לפני הצפייה בהצגה, נכחתי גם בחזרה הגנרלית שהתקיימה יום לפני כן ושווחתי עם ניצולי השואה ובני הנוער.

הנוער: "אנחנו מעלים סיפורי הישרדות לכמה ואנחנו עוסקים באיך לעשות משהו חוויתי שירגש בני נוער מבלי להחזיר את הניצולים לטראומה"

"אנחנו מעלים סיפורי הישרדות לבמה ואנחנו עוסקים באיך לעשות משהו חוויתי שירגש בני נוער מבלי להחזיר את הניצולים לטראומה"

התקופה האפלה בהיסטוריה

"תיאטרון עדות – לספר כדי לחיות" הוא פרויקט חינוכי-טיפולי, לי, המפגיש מבוגרים וצעירים. במסגרתו ניצולי שואה מספרים לצעירים את סיפור הישרדותם ותקומתם. בתהליך של כשנה, בדרך של טיפול ביצירה, הבעה אמנותית ודרמה-תרפיה, כתיבה ובימוי, מופקת הצגה המוצגת בפני תלמידי בתי-ספר ומבוגרים בכל יישוב. ההצגה מעניקה לקהל הצעיר והמבוגר חוויה מרגשת, בעלת ערכים חינוכיים ותרבותיים. המפגש המשותף יוצר מקום משפחתי, נוח וחסה, המאפשר עידוד, נתינה, נחמה, חיוך ותקווה, ויוצר אצל המבוגרים המשתתפים תחושת ביטחון, ואצל הצעירים – הכרה בעצמם כ'נושאי לפיד הזיכרון'.

דגן: "זכרה של השואה יישאר לעד כתקופה האפלה ביותר של ההיסטוריה, כאשר הגדול ביותר של האנושות. לעולם לא נוכל לעמוד על טיבו של הרוע המוחלט שהתגלה בשואה. כהמשך לרצון גרמניה הנאצית למחוק את זיכרון העם היהודי, קמים ומתרבים היום באירופה ובארצות הברית ארגונים מכחישי שואה. אנו כאן, עושים ככל שביכולתנו להנציח ולשמר את המראות והזוועות, כדי שלא יישכח הנורא מכל, ויימשך החיבור בין הניצולים – שורדים לבין הדור חדש-צעיר, נושא הלפיד".

לדעת היוצרים, צריך אומץ כדי לגעת בנושא כזה. מדובר בתהליך הדרגתי וממושך, שמגבש בדרך תיאטרלית, חווייתית, טיפולית את תוצר הסופי – ההצגה. אבל היוצרים חשוב להרגיש שהתהליך חשוב יותר מהתוצאה. "אנו מרגישים כמנחים בקבוצת תמיכה וגם כבני משפחה", אומר דגן. "מצאנו את עצמנו נרגשים מתוך חמלה אינסופית ורצון עז ליצור 'קבוצה חובקת' ולברוא צורה בימתית למסמך אנושי מצמרר ומכאיב".

ליית הנוער. ב-1952 הוא נישא והשלים תואר בכלכלה באוניברסיטת תל אביב. רוב שנותיו עסק בחינוך ולימד יהדות ועברית בבתי ספר בדרום אמריקה, כשליח מטעם הסוכנות. יצחק תושב מודיעין מזה עשר שנים ועומד בראש משפחה של ארבעה ילדים, שבעה עשר נכדים ושבעה נינים.

מי שמגלים את דמותו של יצחק בהצגה, בנוסף לעוד תפקידים הוא תר. "כיום יום לא מודמן לעבוד על דברים כאלה. מאוד התחברתי לסיפור וליצחק. אני מרגיש שאני יודע יותר על השור, אה, במיוחד ששמעתי את זה מניצולים, למרות שהיה קשה".

לא רק אושוויץ

בינתיים, מציגים הילדים על הבמה את סיפורו של מנחם. מנחם לא רואה כמעט ואחד הילדים מספר את הסיפור במקומו.

מנחם קולטון נולד ב-1928 בלודג', פולין. לאחר כניסת הגרמנים ב-1939, הועברה המשפחה לגטו לודג' ובשנת 1944 החלו הגירושים מהגטו והמשפחה נשלחה לאושוויץ-בירקנאו, שם בס' לקציה הראשונה הופרד מהאם והאח הקטן יענקלה. מנחם שוחרר ב-1945 ובעזרת הבריגאדה היהודית עלה מיר לארץ. תחילה, הגיע מנחם לקיבוץ בית זרע, לאחר מכן התגייס לפלמ"ח, לחם ונפצע בקרבות בנגב. ב-1953 הכיר את ליריה, ניצולת שואה שמתפתת אף היא בהצגה והקימו יחד משפחה שמונה כיום את שלושת ילדיהם, עשרה נכדים ושלושה נינים.

"החברים אמרו לי שאני קצת משוגע", משתף מנחם. "כי אני ממשיך להתעסק בכל הקשור בשואה. אני משתתף קבוע ב'יד ושם', יש בי משהו שלא בא לשווע. יש בי סקרנות לדעת כיצד ולמה קרה ששישה מיליון יהודים, כולל משפחתי הלכו לכיליון. למה הגרמנים היו כל כך קטלניים ורעים, בו בזמן שהיו עם כל כך תרבות".

מנחם מעלה שאלות לא פשוטות שלא מעט חוקרים ניסו לתת עליהן תשובות. אבל מנחם היה שם. ועדיין לא מבין.

"אני מאוד אוהב את בני הנוער. הם מהווים המשך של משהו שאנחנו אולי לא הצלחנו", ממשיך מנחם. "אני שם רגש לא רק על השואה, אלא חשוב להסיק מסקנות כדי שלא יקרה שוב, להקים חומת מגן שתהיה גם זיכרון".

נדב, הנער שמשחק את מנחם, שהוא בעל ניסיון בתחום המשחק ומשחק בסטודיו "על הבמה", רואה בהשתתפותו בהצגה זכות גדולה. "ניגשתי לפרויקט כי אני אוהב תיאטרון והפעם זה היה מיוחד כי משלבים את המלחמה בגוף ראשון. זה לא 'עוד סיפור', אלא אני מכיר את האנשים שעליהם ההצגה. לכן זה היה מאוד מעניין ומיוחד. העבודה אתם שיתנה אצלי הרבה. הם בטוחו בנו וזאת זכות עצומה".

התחברת לתפקיד?

"לא הייתי מוותר עליו בחיים. מנחם עבר כל כך הרבה, זה היה אתגר לשחק אותו. התפתח גם קשר אישי עם מנחם, יצא לנו לדבר לא מעט".

כמה זה תרם לך?

"קיבלתי תמונה חדשה על השואה. הבנתי ששואה זה לא רק אושוויץ, הבנתי עד כמה לא הגיוני שדבר כזה קרה. מאוד חשוב שבני נוער יראו את זה".

מה מסר החשוב ביותר שאת רוצה להעביר?

"אני מרצה לפעמים בבתי ספר. אני מקפידה לומר להם שהדור שלי הולך ונעלם מטבע הדברים, שייקחו את השרכיט ויזכרו שהייתה טרגדיה לעם היהודי".

לפני שאנחנו נפרדות, מוציאה שרה את הקלסר שלה ונותנת לי לקרוא את נאום התודה שהכינה לעיריית ועזרא בסיום ההצגה. "זה נראה לך בסדר?" היא שואלת.

מי שהתחברה מאוד אל שרה ומשחקה את דמותה של מרי בהצגה היא עופרי. עופרי מגלמת גם את דמותה של ליריה "הילדה". "בשנה שעברה פירסמו אצלנו שמחפשים תלמידים לפרויקט ולא ממש הבנתי כמה מדובר", מספרת עופרי, תלמידת כיתה ט ב"דמוקרטי". "החלטתי לנסות והלכתי לפגישה. עד אז זה היה נראה לי נושא חשוב, אבל רחוק. הגעתי לפגישה ואחרי שהניצור לים הציגו את עצמם, החלטתי להישאר".

כיצד התחיל החיבור שלך לשרה? "כבר בפגישה הראשונה ישבתי לידה. היא אמרה דברים שגרמו לי להתחבר אליה וכך נוצר הקשר. ההורים שלי הזמינו אותם אלינו הביתה".

"זה אחרת כשאתה שומע את הסיפורים ממקור ראשון, רואה את העיניים שלהם והם חושפים את עצמם. במהלך השנה היו לנו הרבה שיחות והם חלקו אתנו את סיפור חייהם לאט לאט".

יש קטעים מיוחדים שאת זוכרת?

"התפתחו ביניהם לעיתים שיחות על נושאים משותפים. בסופו של דבר הם אמרו שזה עזר להם, שהרבה זמן שמרו על דברים בכזו והוקל להם", מסבירה עופרי ומוסיפה "לא הרגשנו שאנחנו מתעסקים בשואה, אלא בסיפורים שלהם. זה היה לפעמים קשה ומה שעזר לנו להתמודד היה לדבר על זה עם אחריים. אני חושבת שבסופו של דבר הם ניצחו. אני מרגישה שעברתי שינוי מלפני שנה, אני בן אדם אחר".

"במשך שנים לא דיברתי על השואה"

יצחק וינקלר מתיישב לידי באולם "עינו", לפני החזרה הגנרלית. הוא כבר התראיין היום לכתבה אחרת ויודע היטב להתבטא. הקול שלו – קולה של ההיסטוריה. בכלל, האנשים האלה, שרידי הטרגדיה הגדולה שפקדה את העם היהודי, נכנסים ללב. סיפוריהם מתנגנים, עוטפים, משפיעים. הם ההיסטוריה. עזרא דגן מקפיד מדי פעם לעבור ולהנחות את השיחה. "קל להישאב לסיפור עדות", הוא מסביר. "זוהי יכול להימשך שעות". אני מתאפקת לא להישאב לסיפור עדות ומקשיבה ליצחק. "אני מאוד מעורב בפעילויות של הנצחת השואה, מעביר הרצאות בבתי ספר ומשתתף בפרויקט של כתיבה בין דורית. אני רואה חובה לעצמי, בכל מסגרת, להעביר את תודעת השואה. יחד עם זאת, במשך הזמן שנים לא הייתי מסוגל לדבר על זה".

יצחק מספר על העבודה המשותפת עם תלמידי התיכון: "הייתי תה דינמיקה קבוצתית כדי ליצור אווירה חופשית בינינו לבין הנוער. אנחנו סיפרנו את הסיפורים שלנו, עיריית רשמה אותם ובנתה הצגה".

יצחק נולד ב-1934 בסלובקיה, כבן יחיד. ב-1942, נלקח האב למחנה ריכוז וכמה חודשים אחר כך נשלחה כל המשפחה למחנה גטו, שם פגשו את האב. בסופו של דבר ניצלה המשפחה. ב-1945, אחרי ששהו חורף קשה בהרי הטטרה, חזרו לעירם וב-1949 עלה יצחק לארץ עם הוריו, עבר לקיבוץ יבנה והתחנך בע'

המשך בעמוד 46

"זכרה של השואה יישאר לעד כתקופה האפלה ביותר של ההיסטוריה, כאסון הגדול ביותר של האנושות. לעולם לא נוכל לעמוד על טיבו של הרוע המוחלט שהתגלה בשואה"

חינוכי ומרגש

גיל חדש, מנהל בית הספר הדמוקרטי ע"ש נרב מאוד גאה על השתתפות תלמידיו בפרויקט. "אחד הרברים המרגשים בהצגה הראשונה היה שבני נוער שישבו באולם פשוט לא קמו מהכיסאות בתום ההצגה, מרוב כבוד והתרגשות. זאת תעודת כבוד לעיר שאלו הם תלמידיה".

כיצד נבחרתם להשתתף בפרויקט?

"יצא 'קול קורא' לבתי ספר בעיר ואני אמרתי לחיה שיטאי (ראש מנהל החינוך לשעבר. ל.ס.כ.) שבית ספרנו מעולם לא השתתף בפרויקט ברמה העירונית. חשבתי שאנחנו כבר בשלים לכך. ניתנה לנו הזדמנות ואני מברך על כך. מה שיפה זה האופן התהליכי שבו נעשו הרברים. עצם העובדה שהילדים עמדו על הבמה לא מובן מאליו".

איך הייתה האינטראקציה בינם לבין עזרא ועירית?

"יש משהו חינוכי ומרגש בעזרא ועירית שהצליחו להביא את הילדים ליכולת הזאת. זה משנה חיים. יש לזה היבטים טיפוליים משמעותיים. כאיש חינוך, ראיתי הרבה דברים בחיי והפרויקט הזה הוא משהו מיוחד. עזרא ועירית היו מאוד נגישים, עממיים, בלתי פורמאליים. משהו בלתי רגיל".

כיצד היה הקשר בינם לבין ניצולי השואה?

"נכית הספר יש לנו המון פעילויות עם גמלאים, הם חלק מהנוף. נוכחות הקשישים מאוד מורגשת, כך שהם רגילים. התהליך היה לא קל כי לקשישים יש קצב אחר והילדים נאלצו להתאים את עצמם. אבל נוצרו חברויות יוצאות דופן. זה פרויקט מבורך מכל הבחינות"

פרולוג

על הבמה, הסיפור האחרון מסתיים. התלמידים הפגינו כישורי משחק יוצאי דופן לאור העובדה שמעולם לא עמדו על הבמה ולא למדו דרמה. ניצולי השואה עמוד באומץ במשימה. מבחינתם, הם ניצחו. גם מבחינתנו: תמונות משפחותיהם מרובות הילדים, נכדים ונינים שמוקרנות על המסך הצרדי מוכיחות זאת. הקהל עומד על רגליו דקות ארוכות ומוחא כפיים. לסיום, מבקשת שרה להקריא לקהל את מכתב התודה שלה, זה שהראתה לי בחזרה. "כן, שרה, זה בסדר גמור", אני אומרת בלב. ■

